

Олізаренко В.О.

АРТИЛЕРІЯ СЛОБІДСЬКИХ КОЗАЦЬКИХ ПОЛКІВ (XVII-XVIII ст.)

Слобідські козацькі полки – військове козацьке формування в XVII-XVIII століттях, які виникли шляхом переселення українських козаків на кордони московської держави. Вже за царя Олексія Федоровича вони були зараховані до Білгородському розряду і стали іменуватися «Слобідський українськими козацькими полками» а край заселений ними отримав назву «Слобідська Україна». Козаки брали участь у чигиринських, кримських, азовських, перських походах. Північній війні та інших військових походів того часу.

Міста козацьких слобідських полків, в залежності від своєї важливості, розмірів та кількості жителів, мали більшу чи меншу кількість артилерії – зброї, що залишалася найпотужнішим зняряддям будь-якої армії і в XVII, і у XVIII ст. Крім того, частина артилерії супроводжувала козацькі полки в їхніх численних походах.

Головним джерелом поповнення козацької (полкової, сотенної) та міської артилерії слугували поставки гармат та боєприпасів з Росії. Крім того, українські переселенці могли привезти певну кількість гармат з собою на Слобожанщину. У XVIII ст. гармати інколи відливали і в Ізюмі – найбільш уразливому з боку кочовиків полковому місті, в якому під час російсько-турецької війни 1736-39 рр. перебувала головна артилерійська штаб-квартира російської армії, а для ремонту артилерії залучалися місцеві майстри. Сировина для виготовлення гармат (мідь, чавун) була виключно привізною. Одним з різновидів зброї артилерійського парку слобідських полків були трофейні гармати. Також боєприпаси для Слобідських козацьких полків імпортувалися з різних промислових центрів: звичайні залізні або чавунні ядра, картеч, дуже ефективна при стрільбі з близької відстані.

Полкові гармати мали бути не надто великого калібру, достатньо мобільні, щоб у поході та на полі бою встигати за полком, підтримуючи його своїм вогнем. У XVII ст. це могли бути здебільшого дво- або трифунтові гармати. У XVIII ст. за Петра I полкова гармата остаточно стає трифунтовою. Крім цього, на озброєнні міст Слобідської України перебували «затинні пищалі» (гаківниці) та шмигівниці (дрібнокаліберні гармати, установлені на колісному лафеті). Гармати калібром більше чотирьох фунтів зустрічалися, як правило, у найбільших і найважливіших містах (Харків, Чугуїв, Лебедин, Суми).

Споряджена гарматами, боєприпасами та артилеристами, артилерія слобідських полків була важливим стримуючим чинником під час татарських набігів. Не дивно, що кочовики зазвичай не наслідувалися відкрито підходити до великих міст Слобожанщини, що мали доволі потужні укріплення, чималі гарнізони та непогану артилерію. Частіше доводилося вступати в дію гарматам сотенних містечок, укріплених слобід – тому, власне, і закінчувалися середні і малі набіги захопленням у полон жителів беззахисних сіл, максимум – спаленням посаду того чи іншого містечка. Татари зовсім не бажали штурмувати укріплення, зазнаючи втрат від вогню козацької артилерії та мушкетів. Зрозуміло також, що бували випадки, коли ні артилерія, ні відвага козаків не допомагали — так було під час походу Карла XII на Слобожанщину або під час великих татарських

ВТОРГНЕНЬ.

Робота виконана під керівництвом асистента кафедри українознавства і політології Жукова С. М.